

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Филология факультеті
Қазақ әдебиеті кафедрасы

**«ФОЛЬКЛОРТАНУ МЕН ӘДЕБИЕТТАНУ ҒЫЛЫМЫ:
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ПАРАДИГМАЛАР»**

Көрнекті фольклортанушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, академик, қоғам қайраткері Сейіт Қасқабасовтың туғанына 85 жыл толуына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ
14 қараша, 2025 жыл

Астана, 2025

ӘОЖ 398+821.512.122.0

КБЖ 82+83

Ф 72

Жалпы редакциясын басқарған:
Басқарма төрағасы-ректор Е.Сыдықов

Редакция алқасы: Ж.Құрманғалиева, А.Бейсенбай, Ж.Аймұхамбет, С.Дүйсенғазы, Г.Сағынадин, С.Жұмағұл (жауапты шығарушы).

«ФОЛЬКЛОРТАНУ МЕН ӘДЕБИЕТТАНУ ҒЫЛЫМЫ: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР МЕН ПАРАДИГМАЛАР» көрнекті фольклортанушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, академик, қоғам қайраткері Сейіт Қасқабасовтың туғанына 85 жыл толуына арналған халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. 14 қараша, 2025 жыл/ Жалпы редакциясын басқарған: Е.Сыдықов. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025. – 375 б.

ISBN 978-601-385-142-6

Жинақта Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Қазақ әдебиеті кафедрасының ұйымдастырумен көрнекті фольклортанушы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, академик, қоғам қайраткері Сейіт Қасқабасовтың 85 жылдығына орай өткізілген Халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары қамтылды. Ғалым зерттеулерінің филология ғылымындағы маңызы, қазіргі фольклортану мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері сараланған ғылыми мақалалар топтастырылды.

Жинақ филология саласының мамандарына, ұлт тілі мен әдебиетінің жанашырларына арналған.

ISBN 978-601-385-142-6

ӘОЖ 398+821.512.122.0

КБЖ 82+83

Ф72

ISBN 978-601-385-142-6

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025

МАЗМҰНЫ

<i>Сыдықов Е.</i> Кіріспе сөз	3
Құттықтаулар	5

Пленарлық баяндамалар

<i>Абдрахманов С.</i> Сейіт Қасқабасов – фольклортану феномені	15
<i>Матыжанов К.</i> Халық мұрасын қастер тұтқан ғұлама	31
<i>Омарұлы Б.</i> Академик Сейіт Қасқабасов және ежелгі шығыс сюжеттерінің трансформациясы	39
<i>Қамзабекұлы Д.</i> Алаш қайраткерлері ел әдебиеті туралы	44
<i>Metin Ekici.</i> Seit A. Kaskabasov ve türk dünyasi folklor çalışmalarına katkıları	55
<i>Құрманәлиев К.</i> Академик Сейіт Қасқабасов: рухани-тілдік құндылық мәселелері	61
<i>Fazıl Özdamar.</i> Köroğlu (Goroğlu) destanı araştırmalarında alexander chodzko'nun yeri	65
<i>Власова Г.</i> «Золотая жила» С.А. Каскабасова – «Золотой» фонд классической фольклористики	72
<i>Пангереев А.</i> Балладалық жыр: зерттеу тәсілдері (академик Сейіт Қасқабасов еңбектері егізінде)	77
<i>Сыздықов С.</i> Академик С. Қасқабасов: фольклор мен тарих арақатынасының кейбір мәселелері туралы	83
<i>Аймұхамбет Ж.</i> Сейіт Қасқабасов зерттеуіндегі қазақ мифологиясы	86
<i>Әбсадық Ә.</i> Ұстаз жолы: ерік-жігер мен парасат бірлігі.....	90

1-секция. Академик Сейіт Қасқабасов және қазіргі фольклортану міндеттері

<i>Негимов С.</i> Академик С.А. Қасқабасовтың ғылыми шығармашылығы ...	97
<i>Еспенбетов А.</i> Ірі оқымысты	104
<i>Жұртбай Т.</i> Ағажай	109
<i>Тұрысбек Р.</i> Алыптар тоғысы (Академик Сейіт Қасқабасовтың Абай мен Жамбыл жөніндегі зерттеулерінің әдеби-рухани мәні)	114
<i>Рахымов Б.</i> Фольклортанушы С. Қасқабасовтың өмірі мен өнегесі	126
<i>Дүйсенгазы С.</i> Даналық	129
<i>Әуесбаева П.</i> С.А. Қасқабасов және фольклордағы әңгіме жанры	133
<i>Жақан Д.</i> Өшпес өнеге.....	138
<i>Рақыш Ж.</i> Сейіт Қасқабасов және ғашықтық жырлар	143
<i>Касенов С.</i> Дәстүрлі шешендік сөздердің құрылымдық ерекшеліктері мен қазіргі шешендік дискурс: типологиялық салыстыру	147
<i>Қабылов Ә., Шоқай М.</i> Қоғамдық сана және көркем әдебиет	152
<i>Набиолла Н.</i> С. Қасқабасов және шетелдегі қазақ мұрасы.....	161

<i>Кокбас Ж., Байжанова Ж., Жукенова Н.</i> Қазақ фольклорының типологиясы мен поэтикасын зерттеу: цифрлық гуманитаристика мүмкіндіктері	164
<i>Джубанова Г.</i> Қазақ постфольклорының жанрлық жүйесі және қазіргі зерттеу ұстанымдары.....	172

**2-секция. Сейіт Қасқабасов мұрасы
және мемлекетшілдік мұрат**

<i>Ибраев Ш.</i> Академик С.А. Қасқабасовтың фольклортану саласындағы еңбектерінің ғылыми-теориялық және тарихи-мәдени маңызы.....	180
<i>Мустафа Неркиз.</i> Seyit Kaskabasov ve kazak folklorunun metinsel restorasyonu.....	185
<i>Тойшанұлы А.</i> Академик С.А. Қасқабасовтың фольклор жанрын жүйелеу қағидаттары мен әдістері	195
<i>Кривошапова Т.</i> Выдающийся ученый-фольклорист	198
<i>Байтанасова Қ.</i> Академик С.Қасқабасов: фольклорлық жанрлардың табиғаты хақында	202
<i>Жұмағұл С.</i> Академик С. Қасқабасов және 1960-1980 жылдардағы қазақ фольклористикасы.....	206
<i>Сағынадин Г.</i> Фольклортанудағы ғылыми феномен және жаңа парадигмалар (академик Сейіт Қасқабасовтың әдіснамалық тұжырымдары негізінде).....	221
<i>Қорғанбеков Б.</i> Академик Сейіт Қасқабасовтың эпостанушылық еңбектері	227
<i>Ашенова А.Т.</i> 1920-30 жылдардағы фольклорлық жарияланымдар.....	235
<i>Кемеңгер Қ., Жұмабекқызы А. Н.</i> Ғабдуллиннің «Біздің жігіт» романындағы прототип мәселесі (академик С. Қасқабасов бейнесі негізінде)	241
<i>Карипбаев Ж.</i> С.А. Қасқабасов зерттеулеріндегі қазақ мифологиясы	245
<i>Алимбаев А.</i> Академик С.А. Қасқабасов: Абай және фольклор	251

**3-секция. Сейіт Қасқабасов зерттеулері
және пәнаралық ықпалдастық**

<i>Жақытов Ж.</i> Қазақ лингвофольклортануы бастауында (академик С.А. Қасқабасов еңбектерінің негізінде)	255
<i>Оразбек М.</i> Академик Сейіт Қасқабасовтың ұлттық гуманитарлық ғылымға қосқан үлесі.....	263
<i>Кемеңгер Қ.</i> Ғылымдағы сабақтастық және қазіргі қазақ фольклортануындағы құнды еңбек	269
<i>Кадыров Ж., Кадыров А.</i> Әдеби шығармашылық үдеріс: ғылыми-теориялық тұрғыдан зерттеудің маңызы.....	275

<i>Сайфуллаев Б. О‘zbek va qozoq tillari gap strukturasi da frazeologik birliklarning qo‘llanishi (O‘zbekiston mahalliy qozoq adiblari asarlari misolida)</i>	278
<i>Жұмаев И.Х. Yusuf Xos Hojibning “Qutadg‘u bilig” dostonida tashbeh she’riy san’ati talqini</i>	285
<i>Келгембаева Б. Мекендік аңыздарды мәдени-танымдық туризм саласына пайдаланудың кейбір жолдары</i>	291
<i>Мұқатаева Қ. Көрікті ой мен көркем сөздің шебері</i>	299
<i>Аликулова Х. О‘zbek va qozoq yor-yorlarining o‘ziga xos janriy xususiyatlari.....</i>	306
<i>Ақтанова А. Абай Құнанбайұлы бейнесінің көркем және деректі кинолоарда сомдалуы.....</i>	310
<i>Абдуллина А. А. Кемелбаева прозасындағы автофикшн элементтері</i>	314
<i>Төлеуқоңыр Ж. Қазақ прозасындағы «Әке» концептісінің көркемдік аясы (М. Әуезовтің «Қорғансыздың күні», «Жетім» әңгімелері негізінде).....</i>	320
<i>Қаратай Б. Тәуелсіздік дәуіріндегі қазақ прозасы (стильдік-көркемдік ерекшеліктері)</i>	333
<i>Дәуренбек А. Қазақ фольклорының тарихи сана қалыптастырудағы қызметі: Тұрсын Жұртбайдың ғылыми тұжырымы</i>	339
<i>Джаканова Ж. Фольклорлық жанрлар теориясы: баяндау, сюжет және дәстүр сабақтастығы</i>	343
<i>Айтуарова Ж. Фольклорлық хикаяның әдеби-көркем интерпретациясы (қазіргі шағын проза негізінде)</i>	349
<i>Азотбаева М. Diskursiv shaxsning dialektal ifodalanishi o‘zbek badiiy matnida.....</i>	356
<i>Галымжанова З. М. Мағауиннің «Мен» мемуарлық романындағы фольклорлық элементтер</i>	359
<i>Жанпейісова А. Қазақ балалар фольклорының этномәдени тілдік сипаты</i>	366

КІРІСПЕ СӨЗ

Ерлан СЫДЫҚОВ, *«Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті» КеАҚ Басқарма төрағасы-ректор*

Құрметті қонақтар! Қадірменді әріптестер!

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының иегері, қоғам қайраткері, фольклортанушы ғалым, академик Сейіт Қасқабасовтың 85 жылдығына орай университетімізде өткізіліп отырған «Фольклортану мен әдебиеттану ғылымы: өзекті мәселелер мен парадигмалар» атты Халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның отандық ғылымдағы маңызы орасан зор.

Академик С.Қасқабасов – қазақ ғылымын академиялық бағытта дамытуға, теориялық және методологиялық деңгейін жаңа биікке көтеруге барша саналы ғұмырын арнады. Айтулы тұлғаның ғылыми-педагогикалық ғұмырының белесті кезеңдері біздің университетімізбен сабақтасып жатыр. Ғалым 1997-2001 жылдары Л.Н.Г. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде «Еуразия» ғылыми орталығын, Шығыстану факультетін ұйымдастыру сынды келелі де кемел істерге ұйытқы болды. Шығыстану факультетімен қатар 2012-2019 жылдары Қазақ әдебиеті кафедрасын басқарды. Университетіміздің ғылыми әлеуетін еселеуге, білікті мамандар мен білімді ұстаздар дайындауға зор үлесін қосты. Өзіне де өзгеге де өрелі талап қоя білетін ұлағатты ұстаздың ғылыми жетекшілігімен жиырма жеті кандидаттық, он үш докторлық, үш PhD диссертация қорғалды.

Қазіргі таңда қандай да болмасын ғылым саласына қойылатын басты талап – жаңашылдық. Бұл тұрғыда академик Сейіт Асқарұлы шын мәніндегі жаңашыл ғалым болатын. «Қазақская волшебная сказка» (1972), «Қазақтың халық прозасы» (1984), «Родники искусства» (1986), «Колыбель искусства» (1990), «Қазақская несказочная проза» (1992), «Абай және фольклор» (1995), «Золотая жила» (2000), «Жаназық» (2002), «Қозы Көрпеш-Баян Сұлу. Қыз Жібек. Қазақтың ғашықтық жырлары» (2003), «XV-XVIII ғасырлардағы қазақ әдебиеті» (2005), «О фольклоре и не только» (2005), «Елзерде» (2008) аталатын іргелі зерттеулері қазақ фольклористикасын әлемдік ғылыми парадигма аясында зерттеп зерделеудің жаңа арналарын айқындап бергенін ерекше мақтанышпен атаймыз.

Академик С.Қасқабасов Қазақ ССР ҒА Қоғамдық ғылымдар бөлімшесінде ғылыми хатшы, «Қазақ ССР Ғылым академиясының Хабарлары» журналының жауапты хатшысы, ҚР ҰҒА М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының ғылыми қызметкері, Қоғамдық ғылымдар бөлімшесінің ғылыми хатшысы, КСРО ҒА Әлем әдебиеті институтының аға ғылыми қызметкері лауазымдарын атқара жүріп шыңдалды. ҚР ҰҒА Әдебиет және өнер институтының директоры қызметін абыроймен атқарды. Білікті басшылық қабілеті, іскер ұйымдастырушылық қасиетімен танылды. Мемлекеттік маңызы айрықша ғылыми жобаларға бастамашы болды. Ғұлама бастамасымен «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы негізінде «Бабалар сөзі» сериясы қолға алынды. Архив сөрелерінде шаң басып жатқан сан ғасырлық аса құнды әдеби мұра жинақталып берілген 100 томдық іргелі басылымның жарық көруі – еліміздің рухани және ғылыми өміріндегі айтулы оқиға болатын.

Тәуелсіздігіміздің алғашқы жылдарында қазақ ғылымының дербес бағытын, өзіндік ұстанымын айқындайтын ғылыми тұжырымдама, ғылыми ереже ұстындарын бекітудің де көшбасында Сейіт Асқарұлы болғанын айту парыз. Еліміздегі алғашқы ғылыми аттестациялау мекемесін құру ісіне ұйытқы болып, Қазақстан Республикасы Министрлер кабинеті жанындағы Жоғары Аттестациялық Комиссиясының тұңғыш төрағасы болып тағайындалған ды. Академик Серік Қирабаев атап көрсеткеніндей: «Министрлік деңгейіндегі құрылымның алғашқы Ережесін, қызметкерлерінің штаттық кестесін, «Ғылыми атақтар мен ғылыми дәрежелерді тағайындау тәртібі туралы Ережені», барлық дерлік құжаттарды Сейіт өз қолымен дайындады. Ғылым докторы мен кандидаты дипломы, профессор мен доцент аттестаты үлгілері де Сейіттің жобасы негізінде жасалды. Қазір де осы үлгілер басшылыққа алынып келеді».

Сейіт Қасқабасов тек ғұлама ғалым ғана емес, мемлекеттік лауазымды қызметтерді абыроймен атқарған қайраткер еді. 1988 жылы Қазақстан КП Орталық Комитетінде қызмет атқарып, Алаш арыстарын ақтау ісінің бел ортасында болды. 1990 жылы Орталық Комитетте құрылған «Саяси процестер социологиясы» орталығын басқарды. Әдебиет пен өнер мәселелері бойынша 1930-1950 жылдары қабылданған партиялық қаулы-қарарлардың күшін жою, саяси реперессияға ұшыраған ұлт қайраткерлерін ақтау жөніндегі жұмыс тобын басқарды. 1991-1992 жылдары ҚР Президенті мен ҚР Министрлер Кабинеті аппаратында атқарған жауапты мемлекеттік қызметі де елдік мәселелермен біте қайнасып жатты.

Бүгінгі «Фольклортану мен әдебиеттану ғылымы: өзекті мәселелер мен парадигмалар» атты Халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның жұмыс барысы атақты ғалым еңбектерінің маңызын жаңа бір қырынан байыптауға мүмкіндік беріп отыр. Бейнеті мен мехнаты, жеңісі мен жемісі көп ғылым жолын таңдаған жастарға академиктің қажырлы еңбектері мен терең ізденістерінен түйер өнеге, алар тағылым шексіз. Ғалымның асыл мұраттарынан туындаған «Қазақ әдебиеті тарихының» он томдық жаңа басылымы, үш томдық «Қазақ өнерінің тарихы», он томдық «Ержүрек», бес томдық «Қазақ музыкасының антологиясы», жиырма томдық «Әдеби жәдігерлер» сынды еңбектердің құндылығын жан-жақты саралау, терең зерделеу – үлкен жауапкершілік жүктері анық. Қазақ фольклористикасы мен әдебиеттануын зерттеудің концептуалды мәселелерін айқындаған ғалымның іргелі еңбектері жаңа ғасыр биігінен жан-жақты зерттеле береріне нық сенімдеміз.

Конференция жұмысына арнайы келген отандық және шетелдік ғалымдарға университет ұжымы атынан алғыс айтамыз.

Қазақ фольклористикасы мен әдебиеттануын биік белеске көтерген академик Сейіт Қасқабасовтың іргелі зерттеулері, ғылыми шығармашылық болмысы, қайраткерлік тұлғасы ұлықталып отырған конференция жұмысына толағай табыс тілеймін.